

DE MECHANIEK VAN DE MUTUALISERING

EEN DO-IT-YOURSELF-BOUWPAKKET

Sofie Joye

In november 2013 vond in Rijsel de workshop 'Exhibition des rouages et bricolage d'idées' plaats. Op initiatief van L'Amicale de Production verzamelden verschillende kunstenaarsinitiatieven zich om het hoofd te buigen over de waaiers aan coöperatieve praktijken in de kunstensector en praktijkervaringen uit te wisselen. Onder hen veel Franse voorbeelden zoals Métalu, Muzzix, les Saprophytes en La Générale d'Imaginaire, maar ook de Belgische *artist-run* organisatie SPIN. Het doel van deze ontmoeting was om een moment van gezamenlijk reflectie in te bouwen waarbij men stil kon staan bij de verschillende coöperatieve praktijken, de voordelen, nadelen, duurzaamheid ... Uit deze gesprekken kunnen we een overzicht van topics destilleren waar alle coöperatieve kunstpraktijken zich vroeg of laat toe moeten verhouden en die een interessant kader bieden voor de verschillende cases die in deze *Courant* aan bod komen. Beschouw het als een bouw pakket waarvan alle bouwstenen op verschillende manieren in elkaar gezet kunnen worden en zo telkens andere structuren en constellaties opleveren.¹

MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT

Een complexe regelgeving en toenemende administratieve eisen bemoeilijken van oudsher het nemen van artistieke initiatieven. De podiumkunstensector beweegt zich sinds het begin van de economische crisis bovendien in een benarde financiële context. Besparingen hebben een directe impact op de meest kwetsbare actoren binnen de kunsten: de kunstenaars. Steeds meer kunstenaars kiezen voor samenwerking en voor het delen van middelen en risico's; een keuze voor 'mutualisering'. Die samenwerking kent twee motieven. Er is een ideologische motivatie waarbij entiteiten die dezelfde waarden delen een samenwerking aangaan. Veel kunstenaars willen de klassieke productiemethodes in vraag te stellen, deze vernieuwen en daarbij artistieke en administratieve activiteiten nauwer op elkaar laten aansluiten. Daarnaast speelt ook een economische motivatie: de wetenschap dat het delen van werkruimte, materiaal ... nu eenmaal voordeliger is voor alle gebruikers.¹

STRUCTUUR EN JURIDISCHE VORM

Vragen rond organisatievormen en juridische structuur keren regelmatig terug wanneer men het over mutualiseringsinitiatieven heeft. De keuze voor een juridische vorm is een belangrijke stap in het structureren van een project, omdat ze zorgt voor een duidelijke afbakening van de rolverdeling tussen de werknemers, oprichters, leden, leidinggevenden en beslissingsorganen. In 'De kleine letters' (p.18) worden mogelijke juridische structuren belicht.

TRANSPARANTE BESLUITVORMING

In coöperatieve samenwerkingsverbanden zijn het organiseren van de besluitvorming en de beslissingsprocedures belangrijke factoren voor stabiliteit. Democratische beslissingsprocessen zijn kenmerkend voor coöperatieve samenwerkingsverbanden. De beslissingsprocedures verschillen wel van de ene structuur tot de andere, maar één zaak staat vast: het 'leiderschap' wordt uitgeoefend door die personen die de artistieke productie initiëren, de kunstenaars zelf.

VAARDIGHEDEN EN TAAKVERDELING

De bestaande voorbeelden inzake taakverdeling en werkorganisatie tonen aan dat elke organisatie een evenwicht zoekt in functie van de eigen behoeften, werkvereisten en het wisselende werkritme, zowel van de leden als van de structuur. De werkorganisatie verschilt sterk van de ene structuur tot de andere: bij sommige gaat het om samenwerking op alle vlakken en wordt elk lid van de organisatie geheel polyvalent ingezet, terwijl bij andere structuren de taken veel strikter zijn afgebakend.

DE FINANCIËLE INZET: HET DELEN VAN RISICO'S

Financiële solidariteit blijkt doorslaggevend te zijn voor de structurering van kunstenaarsinitiatieven en bepaalt in grote mate de samenwerking tussen de leden van het coöperatieve samenwerkingsverband. Het delen van financiële risico's kan door de organisaties op diverse manieren worden aangepakt: simpelweg sparen, een jaarlijks solidariteitsmechanisme dat de opbrengsten uit bepaalde projecten naar financieel zwakkere projecten doet vloeien, het afhouden van een percentage op de verkoop om lonen en infrastructuur te betalen ...

De problemen die nieuwe, opkomende projecten ondervinden bij het zoeken naar ondersteuning bij de institutionele partners, houden rechtstreeks verband met het principe van financiële solidariteit. Via het delen van productiemiddelen zijn *artist-run* organisaties in staat om risico's te nemen waartoe grote kunstinstellingen niet langer bereid zijn.

DE VERSTANDHOUDING MET DE OVERHEID

De relatie tussen de verschillende kunstenaarsinitiatieven en de overheid is ambivalent. De laatste twintig jaar is het zoeken naar middelen steeds complexer geworden en moeten alle kunstenuorganisaties noodgedwongen steeds meer tijd spenderen aan de voorbereiding en redactie van subsidie-dossiers en jaarverslagen.

Van overheidswege wordt sterk de nadruk gelegd op het toenemende belang van samenwerkingsinitiatieven. Tegelijkertijd worden kunstenaars die dergelijke initiatieven op poten zetten niet altijd even goed ondersteund. Zo kan het gebeuren dat een structuur die verschillende projecten van meerdere kunstenaars groepeert, overheidssteun misloopt omwille van één al toegekende projectsubsidie.

DE VERSTANDHOUDING MET DE INSTITUTIONELE PARTNERS IN HET KUNSTENVELD

Moeilijke werkomstandigheden, een gebrek aan langetermijnvisie en weinig stabiele arbeidscontracten (contracten van bepaalde duur, halftijdse tewerkstelling en interimwerk) zijn belangrijke aandachtspunten voor de kunstensector. Kunstenaars zijn in de begroting van instellingen vaak de meest variabele kost. Zij krijgen daardoor vaak als eerste de gevolgen van besparingen te verwerken.

Kunstenaarsinitiatieven proberen een tegengewicht te organiseren voor de kunstenaars die in hun onderhandelingen met institutionele partners een heel kwetsbare positie innemen. Door zich te organiseren binnen coöperatieve samenwerkingsverbanden staan kunstenaars gezamenlijk vaak sterker in hun onderhandelingen met deze institutionele partners.

COMMUNICATIE EN IDENTITEIT

De focus op de zichtbaarheid van individuele leden van een kunstenaarsinitiatief bemoeilijkt de communicatie over de identiteit van de organisatie als such. Het is nu vaak nog zo dat herverdelingsmechanismen ervoor zorgen dat het geld onmiddellijk in de projecten wordt geïnvesteerd en de structuur op zich niet meer is dan een administratief omhulsel. Er wordt niet altijd specifiek vanuit of over de structuur gecommuniceerd, waardoor ze blijft schuilgaan achter de projecten en hun verantwoordelijken, die wel een duidelijke identiteit hebben.

De redenen daarvoor zijn velerlei:

- De structuren worden niet altijd door de overheid erkend en gesubsidieerd, aangezien de subsidies over het algemeen aan projecten worden toegekend;
- In een sector waar de erkenning van persoonlijkheden en kunstenaars primeert, is communiceren over een structuur geen gemakkelijke klus. In de artistieke huizen komt het publiek er niet toe de structuur te leren kennen;
- Coöperatieve samenwerkingsverbanden kampen met een gebrek aan coördinatievaardigheden en competenties om een samenwerkingsverband te beheren (communicatie, coördinatie, ontwikkeling, strategie)
- Er wordt onvoldoende nagedacht over de voordelen en gevolgen van een collectieve organisatievorm. Er bestaan geen hulpmiddelen ter conceptualisering (charter, organogram ...)

1. Gebaseerd op onder meer tekstmateriaal van Julien Fournet en Aurélie Brousse.